

GÜLTEN

ASUMAN SUSAM

livera
yayınevi

Asuman Susam, İzmir doğumlu. (1968) Ege Ün. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Aynı üniversitenin İletişim Fakültesi Radyo TV Sinema Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını "Toplumsal Bellek ve Belgesel Sinema" çalışmasıyla tamamladı. İlk şiiri Milliyet Sanat Dergisi'nde yayımlandı. O günden beri şiirleri, edebiyat incelemeleri, makaleleri, sinema yazıları çeşitli dergi ve ortak kitaplarda yer almakta. 2016'da ilki sunulan Ruhi Su şiir ödülüne Kemik İnadı kitabıyla değer görüldü. Şiirleri İngilizce, Fransızca, Farsça, İspanyolca'ya çevrildi. Farklı Uluslararası mecralarda dergi ve antolojilerde yayımlandı. Ege Ün. Kadın Çalışmaları Bölümü ile Didem Madak Sempozyumunu (2014), İzmir Büyükşehir Belediyesi Kütüphaneler Müdürlüğü ile Gülten Akın Sempozyumu (2022), Nilüfer Belediyesi Kütüphaneler Müdürlüğü ile Gülten Akın yılın yazarı ve sempozyumunun danışmanlıklarını yaptı. Livera Yayınlarının Edebi Patikalar dizi editörlüğünü yapmakta.

Şiir: Bir Unutuş Olsun (1995), İhtimal Ki Aşk (2001), Susunca Sen (2008), Dil Mağarası (2012), Kemik İnadı (2015), Plasenta (2018), Geçmişim (2023), Oraya Kendimi Koydum- Belgesel Şiirler- (2023), Geçmişten Günümüze Kurtuluşun 100. Yılında İzmir'de Edebiyat ve Sanat (Haz.) (2023)

İnceleme: Yangın Yıllarından Nidâ'ya Ahmet Telli Şiiri (2010) Toplumsal Bellek ve Belgesel Sinema (2015), Açıklığa Doğru (2021).

Derleme: İncelikler Tarihi Gülten Akın (Duygu Kankaytsın ile birlikte 2022), Anlatı Üzerine-1 Hayatı Yeniden Kurmak (2023).

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	9
Kim Devam Ettirecek Hikâyeyi?	11

I

Anneler olmasa kim kimi severdi	19
İçime yürüdü ayaklarım	43
Sonra bana benzeyen bir adam gördüm	49
Derin Anadolu Hiç Oldu mu?	57
İnsanın gidip durmaya belli bir noktası olmalı	64
Kumluca	68
Şavşat	69
Alucra	70
Gevaş	77
“Artos Ana’ya şöyle bir baktım”	96
Haymana	98
Kumru	104
Gerze	114
Yeniden Ankara, Yeni Bir Ankara	129
Yüreğimde kıldan testere / Bir yanartaşı yürüyorum döne döne	136
O günlerden bu günlere / Siz neyi taşıdınız / Ben neyi taşıdım?	156
(G)eçmek, acıyı getirir daima	179
Saysa eksiği yok, ama bir şey kalmış	192
Ben insanı tüm gösteren aynalardanım	204
Sevgili Mesafelerle Kimi Sınır Aşımları	230

Dünyanın eskittiği şeyler ortasından kurtarabildiğimiz	249
Hatırlanan Geçmiş, Yaşadığımız Şimdi, Beklenen Gelecek	264

II

Şiir! Karşı ağırlık	269
Ötekine Poetik Dikkat	294
Edebiyatın Hem Ortasında Hem Kıyısında	297
Uzaklar Yakın Olduğunda	333
Struga Şiir Akşamları	333
Poesium	344
Çeviri Bahsi...	346
Korkuluksuz Bir Köprüde Yürümek	353
Ağrıya ağrıya nara dönüştüğünde açtılar içinden sözler çıktı	367

III

Sonra işte yaşlandım	397
Ötekini oku, derinde, dipte duranı	416
Hastane Günlüğü'nden 1	432
Beni sorarsan	439
Teşekkür (<i>Gülten Akın</i>)	441
Kaynaklar	443

Teşekkür

Pandemiden, kapanma günlerinden habersiz Gülten Akın şiiri için bir sempozyum düşüncesi ile yola çıktığımızda yolumun, fikrimin bu kitaba dek uzanacağından habersizdim. O zamandan değerli Can Cankoçak'ın sessizce kulağıma bıraktığı, toprağıma düşürdüğü bir biyografi olarak Gülten Akın tohumu, uzunca bir zaman kendini filizlenmek, gün yüzüne çıkmak için bekletti. Hem bir sorumluluk hem heves olarak fikrimin olgunlaşıp kitaba dönüşmesinde Cankoçak ailesinin güveninin, tam desteğinin, heyecanımı paylaşıyor olmalarının rolü büyük. Onlardan bu çalışma süreci için emanet aldığım Gülten Akın arşivi olmasaydı bu çabanın kitaplaşması mümkün olmazdı. İlk büyük teşekkürüm onlara: Değerli Murat Cankoçak, Can Cankoçak, Aksu Bora, Onur Cankoçak, Deniz Cankoçak ve Tanıl Bora'ya tek tek teşekkür ederim.

Elbette bu uzun çalışma döneminde düşüncelerine, tanıklıklarına, görsel-duysal kaynaklarına gereksinim duyduğum değerli isimler oldu. Aralarında çeşitli nedenlerle ulaşamadıklarım da öyle. Akın'ın poetik yaşantısına tanıklık edenlerin tamamının bu görüşmelerde yer almamaları ise kitabın bir poetik çalışma değil biyografi olması kaynaklıydı. Araştırma sürecinde tanıklıkları ve fikirleriyle bana yeni

yollar açan Akif Kurtuluş, Cevat Çapan, Deniz Gündoğan İbrişim, Doğan Hızlan, Ertuğrul Günay, Hasan Turgut, Haydar Ergülen, Latife Tekin, Metin Celal, Murathan Mungan, Sevgi Özel, şafak B. Pala, şenal Sarıhan, Turhan Günay, Veysel Öztürk, Zeynep Uzunbay'a; Bursa Nilüfer Belediyesi Kütüphaneler Müdürlüğü, İstanbul-Bodrum Gümüşlük Akademisine de içten teşekkürlerimi sunarım.

Böyle uzun ve zorlu bir yola ilk kez çıkan yazarın düşüşleri, vazgeçişleri, sendelemeleri olmadı değil. Yola devam konusunda inancımı tazeleyip bana güç veren, sürecin her aşamasında beni yalnız bırakmayan Sefa Sarı'nın dost elinin, fikirlerinin desteğı bu çabanın kitaba dönüşmesinde büyük rol oynadı. Kendisine sonsuz şükran.

Yüzlerini, isimlerini; yollarımızın nasıl ve ne zaman kesişeceğini bilmediğim okurların elinde bu kitap anlamını bulacak. Geleceğın belirsizliğinden bir büyük teşekkürüm de onlara.

Kim Devam Ettirecek Hikâyeyi?

Kadın kendini yazmalıdır. Kadınlar hakkında yazmalıdır ve yazıya kadını geri getirmelidir. Çünkü kadınlar bedenlerinden nasıl şiddetle kovuldularsa yazıdan da aynı şiddetle dışlandılar – aynı nedenlerle, aynı yasalarla ve aynı ölümcül amaçlarla. Kadının kendini metin içine koyması gerekmektedir – aynı dünyanın içine ve tarihin içine koyması gerektiği gibi.

Hélène Cixous¹

Evrende varlıklar arasında bir varlık olarak hepimizin bir yer'i var. İnsan ömrü, bu varlık oluşu tüm karşılaşma deneyimleriyle anlamak, anlamlandırmak, kendi bireysel oluş serüvenini kavramak, kendini tanımak uğraşısıyla geçiyor. İnsan, edindiği hayat bilgisinin olanakları, nitelikleri ile birbirine benziyor ya da birbirinden ayrılıyor. Bu bilme hali yani deneyim insana-varlığa yapışık. Hem kolektif bilinç ve bellek hem biriciklik. Peki, ele geçirilemez, başkalaşa başkalaşa akan ben'den nasıl bir anlam, anlatı çıkar?

¹ Çev. Ayşe Lahur Kırtunç. Kırtunç'un kitabı İğnem İpliğim Diktiğim Kimliğim içinde (Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir, 2000).

Biyografi yazıcılığı buna yanıtlar arıyor yüzyıllardır. Başkalarına anlatılmak amacıyla bir insan yaşamı neden anlatıya dönüştürülür? Bu, insanın kendisini ve yaşamı anlamlandırma çaba ve merakından ayrı düşünülebilir mi? Olaylar, durumlar, karşılaşmalar ve bunlarla kurulu örüntüler, bunların bellekte saklanması dışarıyla içeriğinin bir dengede tutulma çabası, kişinin kuşatıldığı hayatla ilişkisinde kendine bir yer edinme, yerini bulma, koruma ve konumunu sorgulama, varoluşunu bir amaca yükleme ihtiyacıdır. Yer ve amaç varoluşun, devamın motivasyonudur bir anlamda. Ben kimim sorusunu da soran bu hal, benlik, kendilik duygusuyla iç içe.

Hayatlarımızın düzeni-düzensizliği, tutarlılığı-tutarsızlığı, amaçlı-amaçsızlığını fark etmek aradığımız anlama yaklaştırabilir belki bizi. Bu bir mücadele biçimiye, tutunmak, kalmak, devam etmek; buna dair tüm yapıp etmelerimizle biz bir şey dokuruz. Bütüne erme çabasıyla.

“Benliğe dair bilinç kazanma” ve “kendini başkalarının arasında konumlandırma” kimim sorusuna vereceği yanıtlara insanı yaklaştırırken onun anlam arayışını da güçlendirir. Ömrünü neye verirse insan yaşadım çok şükür diyebilir?

Onca olan biten karşılaşma içinde ben kimim sorusuna adanılan değerler üzerinden yanıt aramak bir anlamda insanın kendi hikâyesini kurması demek. Başkalarının hayatına da böyle bakmak oradan bir anlatı kurmak/yazmak da kendi yaşamına dair anlam üretimine dahildir. Bir insan yaşamına bütüncül bir yerden bakmak, kendimizde aradığımız, yokladığımız şeylerle karşılaşmak hem ortaklaşalık hissine, ihtimam etiğine, hem çoktaki bir oluşa dair kıymetli bir his doğurur.

Dil, insanın yeryüzündeki serüvenini anlamlı kılmak, bunu anlatı olarak muhafaza etmek için değilse neden icat edildi? Kendimizi anlatmak için nasıl dile gereksinim duyuyorsak bir muhataba da duyarız. Hikâyemizin devamı, aktarımı, sesimizin yeryüzünü başka

anlatıların çoğul sesi içinde dolaşması, kaybolmaması için o sen gereklidir bize. Kendi yaşamımız kadar ötekinin varoluşunu da anlamlandırma çabası yalnızca bir birey tarihi kurmakla ilgili değildir. Onun ötesinde evrensel insanlık tarihine katılan halkalar varoluşa, hayata dair anlam zenginleşmeleridir ve bizi güçlendirir.

Kendimizi anlatırken de ötekini yazarken de bir seçme, ayıklama, dışarıda bırakma işlemiyle anlatımızı kurarız. Benliğimiz, bir anlamda kendimiz için kendimize göre yaptığımız bir içtir. Boşluk neyle dolar?.. Eylemlerimiz o boşluktan yapacağımız için ham malzemesidir. Burada ötekinin benliğini kendi seçtikleriyle görürüz; ama ondan bir anlatı yaparken bizim aldıklarımız ve dışarıda bıraktıklarımız, onu kurma biçimimiz bir anlamda yazanı da anlatının içine örtük özne olarak ister istemez sokar. Bir dolanıklık...

Anlatırken anlatarak kavranabilir olan. Benlik. Kendi hikâyemizi oluştururken belleğe eklenenler, ondan silinenlerle yeniden hikâyeleştirdiğimiz hayatlarımız, onu başkaları anlatırken de benzer bir hat izler. Yazarın öznesine dair belleğinde olanlar, içselleştirdikleri ve arşivi konuşkanlaştırma biçimi ile kurdukları da benzer bir yolla oluşur. Biyografi bu anlamda hem anlatılına hem anlatıcısına dair birlikte bir şeyler söyler.

Bizler hikâyelerimizle oluşuruz. Deneyimlerimizle içeriden dışarıya dönüşe genişleye benimizi kurarız. Çekirdeğimiz aynı kalırken değişen anlamlarla dolan biz kendimizi böyle böyle yaparız. Bu anlamda başkalarının hayatlarını okumak, anlamaya çalışmak bize kendi hikâyemiz için de güç verir. Burada önemli olan anlatılmaya değer olanı bulmak, seçmektir. Biyografik yazın bu anlamda başkasını, dışında kalanı bilme, tanıma yoludur. Bu aynı zamanda bir iç alma, ötekinden kendine varma çabasını da içerir. Elbette bu açıdan baktığımızda biyografideki öznenin hakikati yazarın anlayışı, bakış açısı, algısına göre biçimlenecektir.

Bu nedenle arşivler, belgeler, bulgular anlatıda yer bulurlarken yazarının bakışını taşırlar. Her yazar aynı bilgi kaynağını farklı duyabilir. Her biyografik metin bu anlamda yazarının hakikat yorumunun taşıyıcısıdır. Bu hakikat algısı pek çok dinamikten beslenerek oluşur, ortaya çıkar. Çağın söyleminden bağımsız değildir. Hepimiz dilden bir inşanın kurgularıyız.

Ben düşündüğüm kişi değilim, ben düşündüğünüz kişi değilim, ben düşündüğünüzü düşündüğüm kişiyim.²

Benliğimizi kendimize dair farkındalıklarımızla kurarız. Bunun sunumu ise toplumsal ve kültürel olandan, değerlerden bağımsız değildir. Davranışlarımız, eylemlerimiz, sözümüzle sergilediğimiz benliklerimizin sunumudur. Yani bu da kendimize dair kurgumuzdur. Ve toplumla biçimlenir. Bu sahnedeki rolümüz nedir? Nasıl bir performanstır sergilediğimiz? Oynadığımız rollerin türlü maskesi... Seçilmiş taraflarımızın sergilenmesi, kamusal ya da özel alanda sunulması kolaydır; ama ya gölgelerimiz, sakladıklarımız, göstermekten imtina ettiklerimiz; diğer yüzümüz?..

Kendi hayatından söz ederken, benlik sunumunu oluştururken toplumun değerleri ile uyumlu bir anlatı kurar, bunu öne çıkarır kişi. Bu durumda öznesine yaklaşırken biyografi yazarının tutumu ne olacaktır peki? Gölgelemin ne kadarı gün yüzüne çıkacaktır? Birincil kaynaklardan yazar ne ölçüde yararlanacaktır? Sırlar ortaya dökülmeli midir? Söylenenler tamam da ya susulanların akıbeti? Öznenin kendine dair itiraf edemedikleri, gizledikleri, benliğinin toplumca kabul görecekt taraflarınca perdelenmiş olan yanları... bunlar ne olacaktır?

Bir kadınsa özeniz, erkek egemen dünyanın inşa kapanından onu nasıl kazıyıp çıkaracaksınız? Antik çağdan bu yana kayıt altına alma-

² Charles H. Cooley. Akt. Bruce Hood, *Benlik Yanılsaması: Sosyal Beyin, Kimliği Nasıl Oluşturur?*, Çev. Eyüphan Özdemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2019, s. 95.

nın, bellek ve tarih oluşturmanın, yazmanın erkek egemenliğinde bir alan olması kadınların özne olarak varoluşlarının görünmesini, seslerinin duyulmasını, yazıyla tarihe katılmalarını engellemiştir. Kadınların yazı evreninin dışında oluşları, çok uzun bir süre tarihin aktörleri olarak hayata katılmalarını da, katılanların, varlık gösterenlerin özne olarak anılmalarını da geciktirmiştir. Kadın hayatlarına yönelik kasıtlı ya da değil aldırılmazlık, önemsemeyiş ve körlük kadın deneyimlerinin yaşamın kaynaklarından biri olarak görölmesini engellemiştir. Bu önemsizleştirme, görmezden gelinmeye karşı kadın hayatlarına dair tarihe düşülen kayıtlar hem bu yaşamların değerini açığa çıkarmış hem de başkalarının hayatlarına da anlam taşıyıp onları güçlendirdiğini göstermiştir. Kadınların eksik temsillerini mesele edenlerin ortaya çıkardığı tarihsel birikim bugün için büyük önem ve değer taşımının yanında dünyayı, yeryüzünü, ilişkiler, karşılaşmalar içinde yeneden anlamlandırmak için de tüm kırılğan gruplar için bir yıldız haritası niteliğinde ve rehberliğindedir.

Bu biyografi denemesinin yazarı bir kadın ve şair. Öznesi Türk edebiyatının en önemli şair kadınlarından biri: Gülten Akın. Uzun yaşamıyla ülkenin modernleşme tarihine, toplumsal, siyasal, kültürel türlü değişim, dönüşüm ve kırılma anlarına tanıklık etmiş biri. Kendi yaşamı da bu kırılmalardan, sarsıntılardan, onların şiddet içeren sonuçlarından doğrudan etkilenmiş. Bunlarla mücadele etmiş. Kadın oluşun ataerkil bir düzendeki tüm olumsuzluklarıyla karşılaşmış, ömrü bunlarla mücadele ederek geçmiş, bu mücadeleyle güçlenmiş, değişmiş; kendini dönüştürmekten korkmamış biri. Edebiyat tarihi içinde modern şair kanonuna, antolojilere kabul edilmiş ilk kadın. Bu anlamda feminist yazının modern şiirdeki hiç kuşkusuz kurucu öznesi.

Bu biyografi, kendinden sonraki kuşakların yol aıcısı bir kıymetli, önemli şaire yaşamı üzerinden başka bir şairce yaklaşma de-

nemesi. Onun çocukluğundan genç kadınlığına, âşık kadınlığına, anne kadınlığına, yetişkin kadınlığına, bilge ve yaşlı kadınlığına deneyimlerinin, başka türlü bir yaşam bilgisinin birikiminden bakarken fonda hep adım adım değişimleriyle çalkantılı bir Türkiye var. Onu başka türlü tanımak, kavramak, ona yaklaşmak bizi yalnızca güçlü bir kadın anlatısına ulaştırmaz, kendi bireysel hikâyelerimizi de güçlendirecek bir cevherle karşılaştırır.

Gülten Akın, çok konuşkan bir arşiv bırakmamış ardında. Söz saklısında da kalmamış. Ne duyulsun istediye dile getirmiş; ama elbette bilinmesin istedikleri de çok olmuş. Sustukları. Bu biyografi şairin sustuklarını deşifre etmek yerine oralara işaretler, düşünme boşlukları, sorular bırakmayı yeğledi. Bunu biraz da okurun kendi hikâyesinden yola çıkarak bir hayatı anlatı yoluyla yeniden düşünmesine bir olanak olarak tercih etti. Akın'ın bilinmesin, sezilsin dediği anlam denizinden kim, neyi kurtarıp kendi hayatına taşıyacak?..